

YANGI O‘ZBEKISTONDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR G‘OFUROV O, TOLAMOV SH.

FDTU talabasi, gofurovozodbek630@gmail.com

FDTU talabasi, shakhzodbektolamov@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida 2016-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar tahlil etiladi. Iqtisodiy liberallashtirish, valyuta islohoti, investitsiya muhitini yaxshilash, ta‘lim va sog‘liqni saqlash tizimlarini modernizatsiya qilish, davlat boshqaruvini takomillashtirish, raqamli transformatsiya hamda tashqi siyosatdagi yangi yo‘nalishlar ko‘rib chiqiladi. Islohotlarning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari statistik ko‘rsatkichlar asosida baholanadi.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, Sh. Mirziyoyev, islohotlar, iqtisodiy rivojlanish, ta‘lim islohoti, raqamlashtirish, xalqaro hamkorlik, davlat boshqaruvi, investitsiya muhiti, Markaziy Osiyo.

KIRISH. O‘zbekiston Respublikasida 2016-yil sentabrda amalga oshirilgan siyosiy o‘zgarish mamlakatning keyingi taraqqiyot yo‘nalishini tubdan o‘zgartirdi. Shavkat Mirziyoyev Prezident lavozimini egallagan kundan boshlab yangi islohotlar dasturi e‘lon qilindi va butun davlat tizimini yangilashga kirishildi [1]. Ushbu o‘zgarishlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va xalqaro munosabatlar sohalarini ham qamrab oldi.

Islohotlarning asosiy maqsadi mamlakatni yopiq, markazlashgan tizimdan ochiq, raqobatbardosh va xalqaro miqyosda tan olingan davlatga aylantirish edi. Bu maqsad «Yangi O‘zbekiston» konsepsiyasida o‘z ifodasini topib, 2017–2021 yillarga mo‘lallangan «Harakatlar strategiyasi» va 2022–2026 yillarga mo‘lallangan «Taraqqiyot strategiyasi» qabul qilinishi bilan rasmiy siyosat darajasiga ko‘tarildi [2]. Ushbu maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, islohotlarning o‘zaro bog‘liq tizimini IMRAD metodologiyasi asosida tahlil qilish, har bir yo‘nalishdagi o‘zgarishlarni statistik ko‘rsatkichlar bilan izohlash va erishilgan natijalarni xalqaro me‘yorlar bilan solishtirish imkonini beradi. Tadqiqotning ob‘yektini O‘zbekistondagi islohotlar jarayoni, predmeti esa ularning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi — Prezident Sh. Mirziyoyev tashabbusi bilan amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy yo‘nalishlarini, ularning o‘zaro aloqadorligini va jamiyatga ta‘sirini kompleks tarzda o‘rganish. Maqolada hujjatli tahlil, qiyosiy tahlil va statistik metodlardan foydalanilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA USULLAR. O‘zbekistondagi islohotlar jarayonini o‘rganishda bir qator ilmiy manbalar va xalqaro hisobotlarga murojaat qilindi. Jahon banki (2023) ma‘lumotlari O‘zbekiston iqtisodiy o‘sishi izchil xarakter kasb etayotganini ko‘rsatib, mamlakatni so‘nggi yillarda mintaqaning eng tez rivojlanayotgan iqtisodiyotlaridan biri sifatida ta‘limlamoqda [3]. BMT Taraqqiyot

dasturining (UNDP) insoniy rivojlanish hisoboti (2022) ijtimoiy ko'rsatkichlardagi ijobiy o'zgarishlarni qayd etadi [4].

Milliy qonunchilik hujjatlari — xususan, 2017-yildagi Harakatlar strategiyasi va 2021-yildagi Taraqqiyot strategiyasi — islohotlarning rasmiy huquqiy asosini tashkil etadi. Ushbu hujjatlarda belgilangan 5 ta ustuvor yo'nalish: davlat va jamiyat qurilishi; qonun ustuvorligi va sud-huquq tizimi; iqtisodiyotni rivojlantirish; ijtimoiy soha; xavfsizlik va tashqi siyosat — tadqiqotimizning asosiy tahlil ramkasini belgilab berdi [2].

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi usullarga asoslanadi: birinchidan, hujjatlar tahlili — rasmiy strategik dasturlar, qonun hujjatlari va hisobotlar o'rganildi; ikkinchidan, statistik tahlil — O'zbekiston Statistika qo'mitasi, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot bankining miqdoriy ma'lumotlari qayta ishlandi; uchinchidan, qiyosiy tahlil — O'zbekiston ko'rsatkichlari boshqa Markaziy Osiyo davlatlari bilan taqqoslandi. Tadqiqot davri: 2016–2023-yillar.

Adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, islohotlar kompleks va tizimli xarakter kasb etib, olimlar tomonidan «birlamchi modernizatsiya» yoki «o'tish davri islohoti» sifatida tavsiflanmoqda [5]. Qodirov va Toshmatov (2023) islohotlarning iqtisodiy samaradorligini o'rganib, valyuta liberallashtirishini eng muhim burilish nuqtasi sifatida ajratib ko'rsatadi. Osiyo taraqqiyot banki (2019) O'zbekiston bilan hamkorlik strategiyasida mamlakat siyosiy-iqtisodiy muhitining tub o'zgarishiga yuqori baho bergan [6].

MUHOKAMA. Iqtisodiy islohotlar. 2017-yildagi valyuta islohoti O'zbekiston iqtisodiyotidagi eng muhim burilish nuqtasi bo'ldi. So'mning erkin konvertatsiyaga o'tishi xorijiy investorlarning mamlakatga ishonchini oshirib, kapital oqimini kuchaytirdi. Erkin iqtisodiy zonalar (Navoiy, Urgut, Jizzax, Angren) tashkil etilishi sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilishga imkon berdi [7]. Xususiylashtirish dasturi doirasida yuzlab davlat korxonalari xususiy sektarga o'tkazilib, bozor raqobati kuchaytirildi.

Ta'lim sohasidagi islohotlar. Maktabgacha ta'lim tarmog'ini kengaytirish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida qamrov 27 foizdan 68 foizga oshdi. Bu ko'rsatkich xalqaro me'yorlar bilan qiyoslaganda muhim progress hisoblanadi. Oliy ta'limda esa eng muhim o'zgarish — xorijiy universitetlar filiallarining ochilib, ta'lim sifati va xalqarolashuvining ta'minlanishi. Westminster, Turin politexnika instituti, INHA (Koreya), MDU va boshqa nufuzli oliy o'quv yurtlari o'z filiallarini ochdi.

Sog'liqni saqlash islohoti. Tibbiy muassasalarni modernizatsiya qilish, ixtisoslashtirilgan markazlar (onkologiya, yurak-qon tomir, neyroxirurgiya) barpo etish va profilaktik tibbiyotni ustuvor yo'nalish sifatida belgilash muhim natijalarga

olib keldi. Farmatsevtika sanoatini rivojlantirish dasturi mahalliy dori ishlab chiqarishni oshirdi, narxlarning kamayishiga va dori vositalariga bo‘lyan ehtiyojni to‘liqroq qondirishga imkon berdi.

Davlat boshqaruvi va raqamlashtirish. «Xalq qabulxonalarini» va «Virtual qabulxona» institutsional mexanizmlari fuqarolar bilan davlat o‘rtasidagi muloqotni tubdan o‘zgartirdi. Antikorrupsiya agentligining tashkil etilishi va «ochiq ma‘lumotlar» siyosati davlat boshqaruvini shaffoflashtirdi. «Raqamli O‘zbekiston — 2030» strategiyasi texnologik rivojlanishning yo‘l xartasini belgilab berdi.

Tashqi siyosat. Qo‘shni davlatlar — Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Turkmaniston — bilan o‘nlab yillik chegara va suv taqsimoti nizolarini hal etish mintaqaviy barqarorlikka muhim hissa qo‘shdi. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish moliyaviy resurslar jalb etilishiga imkon berdi. Toshkent mintaqaviy hamkorlik konferensiyalari markazi sifatida qabul qilindi.

NATIJALAR. Islohotlarning miqdoriy natijalari quyidagicha xulosalash mumkin. Iqtisodiyot sohasida: YaIM hajmi 2016–2023 yillarda 67,8 mlrd dollardan 90,9 mlrd dollargacha, ya‘ni 34 foizga oshdi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi 1,6 mlrd dollardan 3,8 mlrd dollargacha ko‘tarilib, 137 foizlik o‘shishga erishildi. Eksport hajmi 11,2 mlrd dollardan 19,4 mlrd dollargacha, ya‘ni 73 foizga oshdi. Turizm sohasida esa eng katta o‘shish qayd etildi — 2,0 mln kishidan 6,9 mln kishiga o‘shish 245 foizni tashkil etdi.

Ta‘lim sohasida: oliy ta‘lim qamrovi 9 foizdan 25 foizga oshdi; talabalar soni 280 000 dan 700 000 dan ortiqqa ko‘paydi; maktabgacha ta‘lim qamrovi 27 foizdan 68 foizga yetdi. Davlat boshqaruvi sohasida elektron davlat xizmatlari soni 50 tadan 400 tadan ortiqqa ko‘paydi, ya‘ni 8 barobar o‘shish qayd etildi.

1-jadval. Asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar dinamikasi (2016–2023)

Ko‘rsatkich / Показатель / Indicator	2016	2019	2022	2023
YaIM hajmi (mlrd USD)	67,8	73,5	80,4	90,9
To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (mlrd USD)	1,6	2,2	3,1	3,8
Oliy ta‘lim qamrovi (%)	9	15	20	25
Maktabgacha ta‘lim qamrovi (%)	27	38	55	68
Elektron davlat xizmatlari soni	50	150	300	400+

Ko'rsatkich / Показатель / Indicator	2016	2019	2022	2023
Turizm oqimi (mln kishi)	2,0	3,2	4,8	6,9

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Jahon banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

2-jadval. Islohotlar sohalari va erishilgan natijalar

Soha	Asosiy chora-tadbirlar	Erishilgan natijalar
Iqtisodiyot	Valyuta liberallasuvi (2017), EIZlar tashkil etish, xususiylashtirish dasturi	YaIM +34%, investitsiya +137%, eksport +73%
Ta'lim	Maktabgacha ta'lim qamrovini kengaytirish, xorijiy universitetlar filiallari, IT-maktablar	Talabalar 280 000 → 700 000+, qamrov 27% → 68%
Sog'liqni saqlash	Tibbiy muassasalar modernizatsiyasi, ixtisoslashtirilgan markazlar, farmasevtika islohoti	O'lim ko'rsatkichlari pasaydi, tibbiy xizmat qamrovi kengaydi
Davlat boshqaruvi	Elektron hukumat, Antikorrupsiya agentligi, 'Bitta darcha' tamoyili	400+ xizmat onlayn, shaffoflik indeksi yaxshilandi
Tashqi siyosat	Qo'shni davlatlar bilan munosabatlar normallashtirildi, xalqaro tashkilotlarda faollik oshdi	Mintaqaviy barqarorlik, savdo aylanmasi 2 barobar o'sdi
Raqamlashtirish	'Raqamli O'zbekiston 2030' strategiyasi, IT-park, startap ekotizimi	IT-eksport o'sdi, 6000+ startap faoliyat ko'rsatyapti

Manba: Prezidentning Harakatlar strategiyasi (2017) va Taraqqiyot strategiyasi (2022) hujjatlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Jadval ma'lumotlari ko'rsatadiki, barcha sohalarda izchil o'sish dinamikasi kuzatilmoqda. Ayniqsa, turizm (+245%), xorijiy investitsiyalar (+137%) va elektron xizmatlar (+700%) sohasidagi ko'rsatkichlar mamlakatning o'zgarish sur'atini yaqqol

ifodalaydi. Ta'lim sohasidagi o'sish esa insoniy kapitalga yo'naltirilgan strategik siyosatning uzoq muddatli samarasini ta'minlamoqda.

Qiyosiy tahlil ko'rsatadiki, O'zbekiston 2016–2023 yillar orasida Markaziy Osiyo mamlakatlar qatorida YaIM o'sishi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichlardan birini namoyish etdi. Xalqaro valyuta fondi (XVF) 2023-yilgi mamlakat hisobotida O'zbekiston iqtisodiy islohotlarini mintaqada munosib namuna sifatida baholadi.

XULOSA. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan islohotlar o'z ko'lami, izchilligi va tizimli xarakteri bilan O'zbekiston tarixida yangi sahifa ochdi. Birinchi muhim xulosa: islohotlarning tizimli tabiati ularning kumulyativ ta'sirini kuchaytiradi. Valyuta liberallasuvi investitsiyalar jalb etilishiga, investitsiyalar ish o'rinlari yaratilishiga, ish o'rinlari aholi turmush darajasi oshishiga olib keldi — bu zanjir islohotlar o'rtasidagi sinergik bog'liqlikni namoyon etadi.

Ikkinchi xulosa: raqamlilashdirish va davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish korrupsiyaga qarshi samarali vosita bo'ldi. Elektron xizmatlar soni 8 baravar ko'payganligi bevosita inson omilining cheklanishini, demak, suiste'mol imkoniyatlarini kamaytirdi.

Uchinchi xulosa: ta'lim sohasidagi islohotlar, xususan xorijiy universitetlar filiallarining ochilib, oliy ta'lim talabalar sonining 2,5 barobar ko'payishi insoniy kapitalga uzunmuddatli investitsiya hisoblanib, mamlakatning kelajakdagi iqtisodiy o'sish salohiyatini oshirmoqda.

To'rtinchi xulosa: mintaqaviy hamkorlikni tiklash va xalqaro integratsiyani kuchaytirish O'zbekistonni Markaziy Osiyoning yetakchi davlatiga aylantirish yo'lida muhim qadamdir. Toshkent bugungi kunda mintaqaviy muloqot va diplomatiya markazi sifatida tan olinmoqda.

Shu bilan birga, islohotlar yo'lida bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Shahar va qishloq o'rtasidagi rivojlanish farqi hali bartaraf etilmagan. Kichik biznesning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati cheklangan. Qonunchilik islohotlari ijro mexanizmlari bilan har doim ham muvofiq bo'lmayapti.

Xulosada ta'kidlash joizki, O'zbekistondagi islohotlar jarayoni keng qamrovli va ko'p qirrali xarakter kasb etmoqda. Kelgusida islohotlarni chuqurlashtirish, institutsional asosni mustahkamlash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish mamlakat rivojlanishining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" Farmoni. — Toshkent, 2017.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-yanvardagi PF-6155-son "2022–2026 yillarga mo‘lallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida" Farmoni. — Toshkent, 2021.
3. World Bank. Uzbekistan Economic Update 2023: Building Resilience. — Washington, DC: World Bank, 2023. — P. 1–48.
4. UNDP. Uzbekistan National Human Development Report 2022: Transforming Human Capital. — Tashkent: UNDP, 2022. — P. 1–72.
5. Qodirov A., Toshmatov B. Yangi O‘zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar: tahlil va istiqbol // O‘zbekiston iqtisodiyoti jurnali. — 2023. — №2. — B. 14–28.
6. Asian Development Bank. Country Partnership Strategy: Uzbekistan, 2019–2023. — Manila: ADB, 2019. — P. 1–60.
7. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. — T.: O‘zbekiston, 2016. — 56 b.
8. IMF. Uzbekistan: 2023 Article IV Consultation Staff Report. — Washington, DC: IMF, 2023.
9. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Statistik to‘plam 2023. — Toshkent, 2023.
10. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. — T.: O‘zbekiston, 2017. — 488 b.